سید نورالدین شهنازی‌زاده، مدیرعامل شرکت مهندسی و توسعه نفت

غرب کارون روی ریل توسعه

فروغ گشتاسبی: از زمان روی‌کارآمدن دولت یازدهم، محور توسعه نفت بر میدان‌های مشترک نفت و گاز متمرکز شده تا سهم هفت‌درصدی این میدان‌ها در تولید نفت کشور ارتقا یابد؛ ضمن اینکه رسیدن به ظرفیت تولید نفت خام کشور به بیش از پنج‌میلیون‌و ۷۰۰ هزار بشکه نیز مدنظر بوده است. در این راستا در چند سال اخیر تمرکز تولید از میدان‌های مستقل به میدان‌های مشترک تغییر جهت داده و حتی دکل‌های حفاری فعال در میدان‌های مستقل به میدان‌های مشترک انتقال داده شدند. انتقال سرمایه برای توسعه میدان‌های مشترک از دیگر شگردهای کاری دولت تدبیر و امید برای شتاب‌بخشی به چرخ‌های توسعه‌ای میدان‌های مشترک بوده است که در این میان می‌توان به اولویت‌دهی به میدان‌های مشترک غرب کارون اشاره کرد. براساس هدف‌گذاری انجام‌شده، تا سال ۱۳۹۷ تولید نفت خام از میدان‌های مشترک غرب کارون که پنج میدان آزادگان شمالی، آزادگان جنوبی، یاران شمالی، یاران جنوبی و یادآوران را با ظرفیت نفت درجای ۶۴ میلیارد بشکه تشکیل می‌دهد، به ۷۰۰ هزار بشکه در روز افزایش می‌یابد.براساس این گزارش، از ابتدای سال جاری تولید نفت از فاز نخست میدان مشترک آزادگان شمالی و همچنین میدان یادآوران آغاز شده است؛ ضمن اینکه در هفته‌ای که گذشت نیز شاهد تولید از میدان یاران شمالی بودیم. سید نورالدین شهنازی‌زاده، مدیرعامل شرکت مهندسی و توسعه نفت، درباره جایگاه منطقه غرب کارون در صنعت نفت ایران در قیاس با دیگر مناطق نفتی مانند پارس جنوبی و شمالی، می‌گوید: میدان‌های نفتی در منطقه غرب کارون، مخازن بکر و توسعه‌نیافته (Green Field) هستند و تفاوت اصلی آنها با دیگر مناطق نفت‌خیز ایران این است که در این میدان‌های در دست توسعه، با اجرای طرح‌های توسعه‌ای برنامه‌های افزایش تولید نفت شرکت ملی نفت ایران محقق می‌شود.میدان‌های هیدروکربوری واقع‌شده در منطقه غرب کارون پربرکت، از نزدیکی شهر اهواز آغاز می‌شوند و تا منتهی الیه نوار مرزی امتداد می‌یابند؛ در واقع عرض و طول این مستطیل نفتی از ساحل غربی کارون در نزدیکی منطقه جفیر تا مرز مشترک ایران و عراق و از جنوب چزابه تا غرب منطقه دارخوین است که همان منطقه نفتی غرب کارون را تشکیل می‌دهد.در این گستره نفت‌خیز، دو میدان فوق عظیم و اصلی آزادگان و یادآوران که در دهه اخیر کشف شده‌اند و از جمله بزرگ‌ترین میدان‌های نفتی جهان هستند که حجم ذخایر چشمگیر آنها در حدود ۶۷ میلیارد بشکه نفت درجا برآورد می‌شود.

حمایت بی‌نظیر نفت از پروژه‌های غرب کارون

طرح‌های توسعه میدان‌های نفتی در غرب کارون امروز جزء مهم‌ترین پروژه‌های ملی کشور به شمار می‌روند و شرکت ملی نفت ایران بیشترین حمایت را از این پروژه‌ها داشته، به طوری که هم‌اکنون در تأمین منابع مالی برای این پروژه‌ها، مشکل جدی وجود ندارد. بدیهی است بهره‌برداری از طرح‌های این منطقه، نقش بسیار چشمگیر و پراهمیتی در ایجاد افزایش ظرفیت تولید نفت و تأمین امنیت انرژی و در نتیجه افزایش قدرت چانه‌زنی جمهوری اسلامی ایران در مجامع بین‌المللی داشته است و خواهد داشت.شرکت ملی نفت ایران در برنامه‌های افزایش تولید نفت بر میدان‌های نفتی حوزه غرب کارون، حساب ویژه‌ای باز کرده و بخش چشمگیری از توان خود را بر توسعه این میدان‌ها متمرکز کرده است و در برنامه‌های چشم‌انداز، تولید از این منطقه، تا سال ۱۴۰۰ به حدود ۱.۲ میلیون بشکه خواهد رسید. در نظر داشته باشید که ارزش اقتصادی ذخایر هیدروکربوری منطقه غرب کارون، کمتر از مجموعه میدان‌های گازی در منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس نیست.

شهنازی‌زاده درباره اولویت توسعه و تأمین منابع مالی میدان‌های نفتی مشترک غرب کارون می‌گوید: با توجه به اینکه عموم مخازن میدان‌های نفتی منطقه غرب کارون با برخی مخازن میدان‌های نفتی عراق مشترک هستند، توسعه و تأمین منابع مالی موردنیاز برای آن در اولویت برنامه‌های شرکت ملی نفت ایران قرار گرفته و تمرکز فعالیت‌های شرکت مهندسی و توسعه نفت (متن) بر توسعه میدان‌های این منطقه به‌روشنی مشهود است.

رسالت شرکت مهندسی و توسعه نفت (متن) مبنی بر نظارت و مدیریت توسعه میدان‌های نفتی و گازی در دریا و خشکی، متولی توسعه میادین نفتی حوزه غرب کارون به نیابت و نمایندگی از شرکت ملی نفت ایران است؛ بر این اساس، این شرکت، وظیفه نظارت بر اجرای همه طرح‌های مهندسی و توسعه در چارچوب فعالیت‌های طراحی، مهندسی، ساخت و اجرا را بر عهده دارد.منطقه استراتژیک غرب کارون، بخش بزرگی از قلمرو کاری شرکت مهندسی و توسعه نفت است. این شرکت با توجه به راهبردی و پراهمیت‌بودن پروژه‌های ملی که در دست اجرا دارد، برای شتاب‌بخشی به بهره‌برداری مطلوب و به‌موقع از میدان‌های نفتی غرب کارون که بیشتر آنها مشترک است، همه توان خود را به کار گرفته است.

مشارکت تمام دستگاه‌ها و نهادهای کشور در توسعه غرب کارون

همه دستگاه‌ها و نهادهای کشور، به نوعی به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در توسعه میدان‌های نفتی غرب کارون مشارکت دارند و خوشبختانه همه آنها اولویت اجرای طرح‌های ملی این منطقه را درک کرده‌اند و برای بهره‌برداری هرچه‌زودتر از میدان‌های مشترک این منطقه، هر یک بسته به مأموریت ذاتی خود، مسیر توسعه را به گونه‌ای هموار کرده‌اند.شهنازی‌زاده طرح‌های توسعه میدان‌های نفتی یادآوران، آزادگان شمالی، آزادگان جنوبی، یاران شمالی و یاران جنوبی، همچنین طرح‌های تلمبه‌خانه و نیروگاه مرکزی غرب کارون در این منطقه را از جمله پروژه‌های ملی در دست اجرای شرکت مهندسی و توسعه نفت، خواند و گفت: عمده منابع مالی طرح‌های توسعه میدان‌های نفتی غرب کارون، از طریق عقد قراردادهای بیع متقابل تأمین می‌شود.در قراردادهای بیع‌متقابل، سود و پاداش شرکت طرف قرارداد از سرمایه‌گذاری و اجرای پروژه، پس از موفقیت در آزمایش بهره‌برداری از پروژه در دوره ۲۱ از ۲۸ روزه، از محل فروش محصولات همان میدان بازپرداخت می‌شود که این رقم طبق قرارداد، در مدت تعیین‌شده، با درصد سود و پاداش مشخص خواهد بود. هر سه طرح، آزادگان شمالی، یادآوران و یاران شمالی که به‌طور رسمی افتتاح می‌شوند، بیع متقابل هستند و هزینه سرمایه‌گذاری آنها در چارچوب یادشده بازپرداخت می‌شود.منابع مالی موردنیاز برای اجرای طرح‌های توسعه میدان‌های آزادگان جنوبی و یاران جنوبی هم از محل انعقاد بیع‌متقابل داخلی تأمین می‌شود.

وی درباره آخرین وضعیت توسعه میدان‌های نفتی و پروژه‌های زیرساختی و توسعه‌ای منطقه غرب کارون اظهار کرد: در میدان عظیم آزادگان، برای شتاب در عملیات توسعه و برداشت نفت از آن، میدان به دو بخش شمالی و جنوبی تقسیم شد. با توجه به اینکه بیشتر مساحت سطح‌الارض آزادگان در بخش شمالی در تالاب هورالعظیم واقع شده است، عملیات سطح‌الارض آن با دشواری‌هایی روبه‌رو بود و چالش‌های زیست‌محیطی خود را داشت، ضمن اینکه این منطقه مرزی، خط مقدم در هشت سال دفاع مقدس بود و جای‌جای آن مین‌گذاری شده بود و به پاک‌سازی نیاز داشت، ازاین‌رو، از جاده شط علی به بالا، «آزادگان شمالی» و از منطقه پایین این جاده، آزادگان جنوبی نام گرفت. میدان نفتی یاران هم بر پایه همین شرایط، به دو بخش یاران شمالی و یاران جنوبی تقسیم شد.

بسیج امکانات برای افزایش برداشت میدان‌های مشترک

در نهایت، شرکت متن برای همه این طرح‌ها، برنامه توسعه و تولید زودهنگام، فاز نخست و مرحله دوم تعریف کرد و همه توان و امکانات را برای پیشبرد اهداف توسعه‌ای در میدان‌های مشترک غرب کارون بسیج کرد و در راستای تولید و برداشت هرچه‌پرشتاب‌تر و حداکثری از آنها به کار گرفت.شهنازی‌زاده درباره میزان تولید نفت میدان آزادگان شمالی اظهار کرد: فاز نخست طرح توسعه میدان نفتی آزادگان شمالی با سرمایه‌گذاری حدود ۲.۵ میلیارددلاری شرکت چینی «CNPCI» در چارچوب بیع متقابل اجرا شد و پس از پایان موفقیت‌آمیز آزمون تولید ۲۱ از ۲۸ روز، تولید نفت از آن آغاز شد و بازپرداخت هزینه سرمایه‌گذاری آن به طرف چینی هم کلید خورد.آزادگان شمالی با حفر ۵۸ حلقه چاه و ساخت تأسیسات روزمینی و واحدهای فرآورش، هم‌اکنون ۸۵ هزار بشکه نفت خام در روز تولید می‌کند. اجرای فاز دوم آزادگان شمالی هم در چارچوب قراردادهای جدید بالادستی در برنامه است که پس از اجرای آن، تولید تجمیعی از این میدان مشترک به حدود ۱۵۰ هزار بشکه در روز می‌رسد.وی درباره وضعیت تولید آزادگان جنوبی می‌گوید: برای توسعه میدان نفتی آزادگان جنوبی که در امتداد جنوبی آزادگان شمالی است، طرح تولید زودهنگام تعریف شد. درحال‌حاضر تولید از این میدان ۴۰ تا ۴۷ هزار بشکه در روز است که بر اساس برنامه‌ریزی‌ها تا پایان سال جاری به ۱۱۰ هزار بشکه در روز خواهد رسید. در فاز نخست توسعه آن، با حفر ۱۸۵ حلقه چاه و ایجاد واحدهای سطح‌الارضی و «CTEP»، تولید نهایی از این میدان به ۳۲۰ هزار بشکه در روز خواهد رسید.شهنازی‌زاده ادامه داد: میدان نفتی یاران شمالی نیز یکی دیگر از طرح‌های بیع متقابل است که از سوی شرکت ایرانی توسعه نفت و گاز پرشیا، تأمین مالی شده و اخیرا تولید روزانه ۳۰ هزاربشکه‌ای آن به بهره‌برداری رسمی رسیده است. با اهتمام و پشتیبانی شرکت متن و تلاش پیمانکاران و مشاوران مربوطه، امکان افزایش این میزان تولید تا مرز ۳۵ هزار بشکه در روز نیز وجود دارد.طرح دیگر در منطقه غرب کارون، توسعه میدان نفتی یاران جنوبی است که تحقق تولید زودهنگام ۱۰ هزار بشکه در روز تا پایان سال جاری تحت پیگیری است. تولید نهایی از این میدان ۲۵ هزار بشکه در روز هدف‌گذاری شده است که در سال ۱۳۹۴ محقق شد.

افزایش تولید نفت از میدان مشترک یادآوران

طرح مهم دیگر در منطقه غرب کارون، میدان نفتی یادآوران است که حجم نفت درجای آن حدود ۳۴ میلیارد بشکه تخمین زده شده است. فاز نخست این طرح برای ۸۵ هزار بشکه در روز طراحی شده بود، اما با برخی اقدامات توسعه‌ای برای بهبود تولید، هم‌اکنون روزانه ۱۱۰ هزار بشکه نفت از این میدان برداشت می‌شود که امید است در ادامه برنامه‌های اجرائی برای توسعه و بهبود تولید از این میدان، در آتیه‌ای نزدیک تولید از آن تا مرز ۱۳۵ هزار بشکه در روز افزایش پیدا کند. درعین‌حال، مذاکره‌هایی برای اجرای فاز دوم توسعه یادآوران در چارچوب الگوی قراردادهای جدید نفتی در دست انجام است.هم‌اکنون تولید از این میادین حدود ۳۰۰ هزار بشکه در روز است که تا پیش از پایان امسال این رقم به ۳۴۵ هزار بشکه در روز می‌رسد.شهنازی‌زاده درباره چشم‌انداز تولید نفت از میادین منطقه غرب کارون می‌گوید: قرار است با اجرای فازهای بعدی توسعه این میادین و دیگر میدان‌های غرب کارون، میزان برداشت نفت از این منطقه تا افق سال ۱۴۰۰ با حفاری بیش از ۵۰۰ حلقه چاه تولیدی و توصیفی به ۱.۲ میلیون بشکه در روز برسد. افزایش تولید، یک موضوع مهم است، اما از آن مهم‌تر، حفظ و نگهداشت سطح تولید کنونی است. شرکت مهندسی و توسعه نفت (متن) در منطقه غرب کارون تلاش کرده است تا با استفاده از تکنولوژی‌ها و روش‌های جدید ازدیاد برداشت که نیاز به سرمایه‌گذاری‌های تازه‌ای هم دارد، سطح تولید را در دوره تولید ثابت میدان (plateau) حفظ کند و با به‌کارگیری مکانیسم‌های نوین IOR و EOR در نیمه دوم عمر این مخازن، افزایش دهد.به گفته شهنازی‌زاده، در همه قراردادهای منعقدشده در این منطقه، حتی در بیع متقابل‌ها، همواره تلاش شده تا به رشد شرکت‌های ایرانی و بومی‌سازی دانش فنی و همچنین توانمندسازی نیروی انسانی متخصص و سازندگان داخلی و تقویت توان پیمانکاران و مشاوران ایرانی توجه شود، ازاین‌رو در بیشتر قراردادها، سهم ایرانی پروژه به‌وضوح مشخص و در هیچ یک از قراردادهای شرکت متن، سهم ایرانی کمتر از ۵۱ درصد پذیرفته نشده است.بر همین اساس، در قرارداد بیع متقابل طرح توسعه میدان نفتی آزادگان شمالی که با شرکت ملی نفت چین (CNPCI) منعقد شد، شرکت متن سهم ساخت داخل را ۵۱ درصد در نظر گرفت که در پایان اجرای پروژه، این رقم به حدود ۵۴ درصد رسید. در طرح توسعه میدان یادآوران هم که قراردادی مشابه آزادگان شمالی داشت و با شرکت چینی سینوپک منعقد شده بود، پس از پایان اجرای پروژه، مشخص شد در حدود ۵۳ درصد از خدمات، توانمندی‌ها و تجهیزات ساخت شرکت‌های ایرانی استفاده شده است.

افزایش سهم شرکت‌های ایرانی در طرح‌های توسعه نفتی

در قرارداد بیع متقابل طرح توسعه میدان نفتی یاران شمالی که با شرکت ایرانی توسعه نفت و گاز پرشیا با شرط استفاده پیمانکاران از حداقل ۵۱ درصد خدمات داخل کشور منعقد شد، سهم ایرانی پروژه به حدود ۷۳ درصد رسید، براین‌اساس، با توجه به رویکرد حمایت از ساخت داخلی که شرکت متن وجود دارد، امید است سهم شرکت‌های ایرانی در طرح‌های توسعه نفتی، به‌تدریج افزایش یابد و به صددرصد برسد.

شهنازی‌زاده می‌گوید: با برآوردهای انجام‌شده در شرکت مهندسی و توسعه نفت (متن)، پیش‌بینی شده است توسعه میدان‌های نفتی منطقه غرب رود کارون، از آغاز تا تکمیل همه پروژه‌های آن تا افق سال ۱۴۰۰، در مجموع به حدود ۲۵ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری نیاز دارد که حدود هفت میلیارد دلار آن تأمین مالی و در طرح‌های توسعه اجرا شده این منطقه هزینه شده است؛ ازاین‌رو، بدیهی است برای دستیابی به اهداف چشم‌انداز در این منطقه، سالانه به چهار میلیارد دلار سرمایه‌گذاری نیاز است تا هدف تولید ۱.۲میلیون‌بشکه‌ای از منطقه غرب کارون محقق شود.هم‌اکنون ضریب بازیافت از سازند سروک در میدان‌های نفتی غرب کارون، حدود شش تا هفت درصد و در سازند فهلیان که سبک‌تر است، حدود ۱۴ تا ۱۵ درصد است که این ضریب بازیافت با به‌کارگیری روش‌ها و فناوری‌های نوین و استفاده از مکانیسم‌های EOR و IOR، به‌طور قطع تا ۲۵ درصد قابل افزایش است و به سرمایه‌گذاری مربوط نیاز دارد که دستیابی به این میزان ضریب بازیافت، بیش از ۵۰۰ میلیارد دلار برای کشور ارزآوری خواهد داشت.البته با توجه به ذخیره درجای ۶۷ میلیارد بشکه‌ای میدان‌های غرب کارون، افزایش یک‌درصدی ضریب بازیافت در این میدان‌ها، ۶۷۰ میلیون بشکه نفت قابل استحصال را در دسترس قرار می‌دهد که با فرض بهای ۵۵ دلار برای هر بشکه نفت، رقمی معادل ۳۳ میلیارد دلار ثروت‌زایی برای کشور دربر خواهد داشت که پرواضح است سرمایه‌گذاری لازم برای دستیابی به این هدف، در برابر عایدات آن ناچیز است و به‌سرعت در ماه‌های ابتدایی برداشت از میدان‌ها مستهلک می‌شود و پروژه‌های ازدیاد برداشت را توجیه می‌کند.

ضرورت توجه جدی مجلس و دولت برای تأمین منابع مالی پروژه‌های نفتی

ارقام یادشده با توجه به ذخایر موجود و وضعیت کنونی توسعه میدان‌های نفتی منطقه غرب کارون است. بدیهی است با اکتشافات جدید در این منطقه، تغییر و افزایش حجم ذخایر محتمل است. با این روند، طبیعی است که نگاه دولت و شرکت ملی نفت ایران به منطقه غرب کارون، دقیق و متمرکز باشد؛ ازاین‌رو، انتظار است مجلس و دولت به تأمین منابع مالی مورد نیاز در سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، به‌طور جدی توجه کنند.شهنازی‌زاده درباره برنامه شرکت متن برای توسعه فازهای بعدی میدان‌های نفتی منطقه غرب کارون می‌گوید: با توجه به جذابیت‌هایی که توسعه این میدان‌ها دارد، شرکت‌های بزرگ بین‌المللی برای حضور و سرمایه‌گذاری در طرح توسعه آنها، اشتیاق و آمادگی خود را اعلام کرده‌اند و همچنین شرکت‌های ایرانی هم علاقه خود را برای مشارکت در اجرای طرح توسعه میدان‌های نفتی غرب کارون نشان داده‌اند.درباره اجرای طرح‌های توسعه فاز دو میادین یاران شمالی و یاران جنوبی اخیرا تفاهم‌نامه‌ای با یک شرکت ایرانی امضا شده است.شرکت ملی نفت ایران، برای توسعه آزادگان شمالی و آزادگان جنوبی هم برنامه‌ای را در چارچوب برگزاری مناقصه و واگذاری این طرح‌ها در چارچوب الگوی جدید قراردادهای بالادستی صنعت نفت، دنبال می‌کند و شرکت‌های خارجی متعددی برای توسعه این میدان‌ها آمادگی خود را اعلام کرده‌اند.خوشبختانه تاکنون تکلیف توسعه بیشتر میدان‌های منطقه غرب کارون مشخص شده و از آنجا که ارزش اقتصادی ذخایر این منطقه با ذخایر پارس جنوبی نزدیک است، شتاب‌بخشی به پروژه‌های آن، از اولویت‌های شرکت ملی نفت ایران است.بسیج همه امکانات و شتاب‌بخشی به امور در اجرای طرح‌های توسعه‌ای غرب کارون ضروری است. باید توجه کرد کارفرما و پیمانکار برای پیشرفت هر چه سریع‌تر این طرح‌ها در یک جبهه مشترک قرار دارند و باید با همه توان گام بردارند.

صنعت نفت، موتور محرکه اقتصاد کشور است

وی در پاسخ به این سؤال که توسعه میدان‌های نفتی منطقه غرب کارون در توسعه اقتصادی کشور و منطقه خوزستان و رفاه مردم چه نقش و اهمیتی دارد، می‌گوید: همان‌طور که بدیهی است صنعت نفت، موتور محرکه اقتصاد کشور است، افزایش تولید نفت نیز می‌تواند موجب تبدیل ثروت‌های زیرزمینی به روزمینی، ارزآوری و در نتیجه رشد و رونق اقتصادی در کشور شود. بر همین اساس، شرکت ملی نفت ایران، بر توسعه میدان‌های نفتی غرب کارون که بیشتر آنها مشترک هستند، به‌طور ویژه تمرکز کرده است.مخازن میدان عظیم آزادگان با مخازن میدان مجنون و مخازن میدان یادآوران با مخازن میدان نهر عمر (سنباد) یا بلوک ۹ عراق مشترک است؛ ازاین‌رو باید تلاش شود با اهتمام ویژه به توسعه میدان‌های مشترک این منطقه شتاب داده شود تا مردم هم از موهبت‌های خدادادی آن بهره‌مند شوند.از سوی دیگر، باید در نظر داشت هم‌زمان با توسعه میدان‌های نفتی غرب کارون، زیرساخت‌های گسترده‌ای ایجاد می‌شود و اشتغال و اقتصاد در منطقه رونق می‌گیرد که به تقویت امنیت در نوار مرزی می‌انجامد.

برای توسعه میدان‌های نفتی این منطقه، هم‌زمان با دریافت مجوزهای زیست‌محیطی، تحصیل اراضی و پاک‌سازی منطقه از مین‌ها و مهمات عمل نکرده باقی‌مانده از هشت سال جنگ تحمیلی، زیرساخت‌های مورد نیاز توسعه همچون جاده‌های دسترسی، خطوط لوله انتقال آب و برق، پوشش مخابراتی و شبکه ارتباطی، محل چاه‌ها، اقامتگاه و... ایجاد و مهیا شده است. با انجام برخی اقدامات زیرساختی و ایجاد امکانات و رفاه نسبی، زندگی مردم محلی و بومی در این منطقه تا حدودی بهبود یافته و امید است در ادامه فعالیت‌ها، سطح زندگی مردم منطقه نیز ترقی کند.

قراردادهای جدید نفتی فرصتی تاریخی برای توسعه صنعت نفت

با توجه به حضور پی‌درپی شرکت‌های نفتی و هیأت‌های بلندپایه اقتصادی به ایران و برآورد آنها از شرایط و بازار اقتصادی ایران برای سرمایه‌گذاری، بر آن شدیم تا بار دیگر ذره‌بین خود را بر این قراردادها قرار داده و به موشکافی و بررسی از منظر دیگر بپردازیم. قراردادهای ای.پی.سی موسوم به قراردادهای جدید نفتی، این روزها محل بحث بسیاری از متخصصان و البته نمایندگان مجلس است؛ افرادی که خواسته یا نا خواسته و شاید با حب و بغض‌های شخصی تبدیل به سرعت‌گیرهایی در مسیر تأیید این قراردادها شدند تا به نحوی این قراردادها به سرمنزل مقصود نرسند؛ البته با تدبیر به‌موقع و استدلال‌های منطقی شیخ‌الوزرا و متخصصان و کارشناسانی که در قالب چندین کمیته به بررسی این قراردادها می‌پرداختند، موفق به کسب رضایت مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان شدند. در همین زمینه گفت‌وگویی داشتیم با منصور معظمی، معاون وزیر صنعت، معدن و تجارت و رئیس هیأت عامل سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران و معاون سابق برنامه‌ریزی و نظارت بر منابع هیدروکربوری وزیر نفت که در ادامه می‌خوانید.

با توجه به شرایط پساتحریم، قراردادهای جدید نفتی چه نقشی در صنعت نفت می‌تواند ایفا کند؟

قراردادهای ای.پی.سی موسوم به قراردادهای جدید نفتی را نمی‌توان در زمره یک قرارداد نهایی و اجرائی دانست؛ چنانچه در تمام دنیا در همه در بنگاه‌ها برای ایجاد ارتباط با طرف قرارداد در قالب یک قرارداد انجام می‌شود. صنعت نفت نیز از این قاعده مستثنا نیست. ایران و صنعت نفت آن نمی‌تواند خارج از این قاعده عمل کند و باید برای مشارکت با طرف خارجی قراری را تعیین کرده تا شرایط مشارکت سرمایه‌گذار مشخص شود؛ به‌عبارت‌دیگر قراردادهای جدید نفتی را می‌توان به عنوان یک چارچوب همکاری بین شرکت ملی نفت ایران و پیمانکاران داخلی و خارجی قلمداد کرد.

ارزیابی‌تان از نوع نگاه وزارت نفت به پیمانکاران داخلی در این نوع قراردادها چیست؟

به جرئت می‌توان گفت وزارت نفت در این قراردادها جایگاه بسیار مطلوبی برای پیمانکاران داخلی در نظر گرفته است؛ چراکه براساس مفاد این قراردادها شرکت‌های خارجی موظف به انتخاب یک پیمانکار داخلی همکار هستند، درحالی‌که شرکت‌های داخلی از پیروی از چنین رویه‌ای معاف هستند؛ البته تمامی این مفاد و قوانین را در شرایطی می‌توان مفید و مثمر ثمر دانست که به آنها عمل شود و در قالب یک ایده یا یک حرف باقی نماند.

بنابراین می‌توان قراردادهای جدید نفتی را نوعی فرصت برای توسعه این صنعت تلقی کرد؟

بله. به شرط عمل‌کردن، می‌توان قراردادهای جدید نفتی را فرصتی برای تجهیز شرکت‌های داخلی دانست؛ چراکه براساس این قراردادها شرکت‌های داخلی در صورت دردست‌داشتن سرمایه و تکنولوژی می‌توانند در قالب کارفرما، قبول پروژه کنند، اما شرکت‌های خارجی برای قبول کار و پروژه در ایران باید حتما یک شرکت ایرانی را در قالب همکار انتخاب کنند؛ به‌این‌ترتیب قراردادهای جدید نفتی را می‌توان فرصتی برای رشد تکنولوژی صنعت نفت در عین استفاده از سرمایه خارجی دانست. بی‌شک این مشارکت‌ها به نفع صنعت نفت ایران است.

به عقیده شما برخورد وزارت نفت در پایش و انتخاب پیمانکاران باید به چه نحوی باشد؟

وزارت نفت باید سنگینی سختگیری‌های خود را به سوی شرکت‌های خارجی سوق داده و بسترهای لازم و کافی را برای حضور و توسعه شرکت‌های داخلی فراهم کند. این در حالی است که در قراردادهای E&P شرایط به نحو قراردادهای ای.پی.سی نبود؛ بنابراین فرصت به‌وجودآمده در پساتحریم را باید غنیمت شمرده و تمرکز خود را بر انتقال تکنولوژیکی بگذاریم. به دلیل هشت سال تحریم‌های ظالمانه تقریبا سرمایه‌گذاری در صنعت نفت انجام نشد و ما مشکلات بسیار زیادی داشتیم که رد پای آن را می‌توان در شرایط کنونی نیز دنبال کرد. از طرفی کشور در شرایطی است که منابع کافی برای سرمایه‌گذاری در اختیار ندارد. پس چرا نباید از فرصت به‌وجودآمده برای جذب سرمایه و فناوری لازم استفاده کنیم. به‌این‌ترتیب می‌توان گفت قراردادهای جدید نفتی فرصتی است تاریخی برای توسعه صنعت نفت، خودباوری و بلوغ شرکت‌های ایرانی با استفاده از تکنولوژی و سرمایه خارجی.

مزایای قراردادهای مشارکت در تولید نسبت به قراردادهای پیمانکاری

محمدعلی صادقی.کارشناس ارشد قراردادهای نفتی

یکی از لازمه‌های رشد و رونق صنعت نفت را می‌توان منعطف‌بودن نوع قراردادهای منعقدشده در این زمینه دانست. در این یادداشت، تلاش شده تا برخی از مزیت‌های قراردادهای مشارکت در تولید را نسبت به قراردادهای پیمانکاری، بررسی کنیم. نخستین نکته‌ای که می‌توان به عنوان نقطه تمایز این دو نوع قرارداد از آن یاد کرد، ریسک عملیات حفاری است. به این معنا که این ریسک، در قراردادهای مشارکت در تولید، بر عهده شرکت طرف قرارداد است؛ درحالی‌که در قراردادهای پیمانکاری، این ریسک ممکن است برعهده شرکت ملی نفت ایران باشد. از طرفی، در قراردادهای مشارکت در تولید، هزینه‌های عملیات در بخش‌های مختلف اکتشاف، تولید و بهره‌برداری، از سوی شرکت‌های طرف قرارداد به‌شدت کنترل و بررسی می‌شود؛ چرا که افزایش هزینه‌ها، سودآوری آنها را کاهش می‌دهد. این در حالی است که قراردادهای پیمانکاری، سعی دارند تا در هر مرحله، هزینه‌ها را در مراحل مختلف افزایش دهند و شرکت ملی نفت ایران نمی‌تواند به کمک هیچ مکانیسمی جلوی پیمانکار را در این زمینه سد کند. از سویی دیگر، زمان بهره‌برداری، یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های مد نظر در قراردادهای مشارکتی است؛ حال آنکه در قراردادهای پیمانکاری، طرف دوم از بابت طولانی‌ترشدن زمان اکتشاف، تولید و بهره‌برداری سود بیشتری می‌برد. یکی دیگر از مزایای قراردادهای مشارکت در تولید نسبت به قراردادهای پیمانکاری، رقابت موجود میان شرکت‌های نفتی برای عقد قرارداد به سبک قراردادهای مشارکت در تولید است. بد نیست بدانید براساس بررسی‌های انجام‌شده، رقابت بالایی بین شرکت‌های نفتی دنیا برای استفاده از قراردادهای مشارکت در تولید وجود دارد. با توجه به چنین رقابت مطلوبی، می‌توان امیدوار بود این نوع قراردادها منافع بیشتری برای ما تأمین کند. درحالی‌که در قراردادهای پیمانکاری، طرف قرارداد هیچ میلی به امتیازدادن به شرکت ملی نفت ایران ندارد؛ بنابراین موقعیت ایران در رابطه با طرف قرارداد سست‌تر است.از سویی دیگر، باید توجه کرد مهم‌ترین مسئله بهره‌برداری و توسعه میدان‌های نفت و گاز، تأمین منابع مالی عظیم است که در قراردادهای مشارکت در تولید، سرمایه مورد نیاز از سوی طرف دوم قرارداد تأمین می‌شود و هیچ تعهدی برای شرکت ملی نفت ایران تا زمانی‌که تولید نفت و گاز در ناحیه مورد توافق به تولید تجاری نرسد، ایجاد نمی‌کند. ولی در قراردادهای پیمانکاری، وجوه سرمایه‌گذاری صرف‌شده در زمینه استخراج تا بهره‌برداری، باید با احتساب نرخ بهره به علاوه پرداخت، وجوهی تحت نام هزینه کارسازی تأمین مالی پروژه به پیمانکار پرداخت شود؛ هرچند تولید از منبع مزبور به تولید تجاری نرسد. دوره قراردادهای مشارکت در تولید معمولا بلندمدت و بیش از ۱۵ الی ۲۰ سال است؛ درحالی‌که قراردادهای پیمانکاری می‌توانند دارای دوره قرارداد کمتری باشند که البته این مسئله در اقتصاد دولتی نقطه‌ضعف این‌گونه قراردادهاست، ولی در اقتصاد آزاد این موضوع نقطه قوت محسوب می‌شود؛ چراکه طولانی‌ترشدن زمان بهره‌وری با استفاده از تکنولوژی‌های پیچیده، منافع بیشتری را برای کشور در پی دارد. این در حالی است که در قراردادهای مشارکت در تولید، طرف دوم قرارداد از تکنولوژی‌های پیشرفته بهره‌برداری می‌کند که در نتیجه شرایط افزایش زمان بهره‌وری از منبع را فراهم می‌کند؛ زیرا طولانی‌ترشدن زمان بهره‌وری با میزان سود به‌دست‌آمده ارتباط مستقیم دارد؛ حال آنکه در قراردادهای پیمانکاری طرف دوم هیچ علاقه‌ای به انجام این امر ندارد. از طرفی دیگر، انعقاد قراردادهای مشارکت در تولید امکان ایجاد بازارهای جدید و نفوذ به بازارهای نوینی را برای شرکت ملی نفت ایران فراهم می‌کند؛ زیرا طرف‌های دوم به منظور مستهلک‌کردن سرمایه‌های خود، ناچارند برای نفت و گاز استحصالی، بازار مناسبی بیابند؛ درحالی‌که در قراردادهای پیمانکاری چنین مقوله‌ای برای طرف دوم قرارداد هیچ اهمیتی ندارد.